

Summary
O.V.Zosymenko

The Peculiarities of Structural Organisation of Students Project Activity

In the article one of the aspects of learners project activity organisation is viewed; it has been found out that structural organisation of students project activity is ensured by motivation-target component, content-project component and result-reflexive component; the peculiarities of the components in the process of student project activity organisation on the context of general teacher training are determined and stated.

Key words: project activity, learning project, motivation-target component, content-project component and result-reflexive component.

Дата надходження статті:

„16” березня 2011 р.

УДК 37.014(09)(477)

А.І.ГНАТЬЄВА,
аспірантка
(м.Харків)

Соціальна спрямованість національної освітньої системи в Україні у 20-ті роки ХХ століття

У статті проаналізовано внесок Я.П.Ряшпо в розробку питань професійної школи в Україні у 1920-і роки. Вказано, що педагог наполягав на вузькій професіоналізації навчання. Оволодіння технікою, технічний прогрес уважав умовою розвитку соціалізму. Соціальна спрямованість професійних шкіл передбачала реалізацію принципу зв'язку навчання з виробничим життям.

Ключові слова: професійні школи, фабзавуч, Ряшпо, соціалістичне виховання.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Приєднання України до Болонського процесу зумовило широку освітню інтеграцію, упровадження ступеневої освіти, структурне реформування шкільництва в Україні відбувається згідно з принципом збереження національних педагогічних традицій і позитивних надбань минулого. Концепцією національної системи освіти, що набула чинності в Україні з 2001 р. визначено, що основою національного виховання є стверджені принципи національної педагогіки. Тому необхідно створити умови для використання у педагогічній науці та виховній діяльності навчальних закладів цінних напрацювань минулого.

Серед просвітників, українських громадських діячів в освітній галузі цікавим є досвід Я.П.Ряшпо, який показав приклад раціонального поєднання традицій народного виховання і об'єктивних вимог суспільства і державних органів влади до розробки питань освіти у 20-і роки ХХ ст. В основі національної освітньої системи він обстоював доцільність використання кращих досягнень інших країн світу.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Сьогодення педагогічної теорії та практики характеризується накопиченням цінного досвіду, який має стати ґрунтом для побудови цілісної системи. Фундаментальні проблеми теорії становлення національної системи освіти в Україні розкрито в роботах В.Л.Борисова, Р.Г.Вендровської, О.В.Глузмана, О.Г.Дзевєріна, С.Т.Золотухіної, О.М.Микитюка, І.Ф.Прокопенка, О.В.Сухомлинської, Н.М.Якушко та ін.

Формулювання цілей статті... Цілі, завдання статті полягають в аналізі внеску Я. П. Ряшпо в розробку питань соціальної спрямованості національної освітньої системи в Україні у 20-і роки ХХ століття.

Виклад основного матеріалу... Серед плеяди громадських діячів, педагогів помітною є постать Яна Петровича Ряшпо – учителя, викладача, історика освіти, громадського і політичного діяча, який у 20-і роки ХХ століття брав участь у розробці та упровадженні в практику українського варіанту освітньої системи.

Проведений аналіз свідчить про те, що метою професійної школи була підготовка поколінь до участі в матеріальному виробництві, а отже, – в перетворенні всього суспільства. Пряме завдання просвітньої політики, наголошував заступник наркома освіти Я.П.Ряшпо, – готувати трудящих до конкретних життєвих завдань матеріального виробництва, організації суспільності. Проблема соціального переустрою розроблялася у контексті реорганізації матеріального виробництва. А це і є завдання й єдиної профтехнічної та спеціально-наукової освіти, на які мусить орієнтуватися радянська політика [1, с.61].

Спираючись на постулат Дж.Дьюї про те, що істинними знаннями є лише ті, що дають змогу пристосувати власні цілі і завдання до реальних умов життя, творці національної освітньої системи України стверджували, що лише професійно-технічна та спеціальна вища школи можуть претендувати на істинні знання. До того ж технічний прогрес уважався передумовою перемоги соціалізму [2, с.14].

Згідно з проаналізованими історичними джерелами пролетаріат як суб'єкт виробничого процесу і технічної творчості мав позбутися „атавізмів буржуазної філософії та буржуазної словесної школи” і натомість зосередитися на здобутках математичних, природничих і соціально-економічних дисциплін [4; 1].

В зв'язку з цим усі без винятку проблеми освіти й виховання робітників і селян мали вирішуватися у процесі виробництва. Гасло „все через виробництво і для виробництва” проголошувалося альфою і омегою освітньої політики пролетарської держави. У такий спосіб передбачалося досягти тісного зв'язку школи з життям. Вихованці професійної школи мусили не лише готуватися, але й брати безпосередню участь у промисловому та сільськогосподарському виробництві, що сприяло, з одного боку, набуттю необхідних професійних вмій і навичок, а з іншого – формувало соціалістичний світогляд. Всі ці перетворення мали здійснитися саме в руслі професійно-технічної освіти. Профшколі належало, по-перше, доповнити й завершити той загальний розвиток дитини, якому було покладено початок у закладах соцівху, остаточно сформувати основи її світогляду, по-друге, дати своєму вихованцеві всі знання й уміння, необхідні кваліфікованому робітникові. В ідеалі вона мала випускати його в життя озброєним для боротьби за існування, з ясним розумінням роду і об'єкта його діяльності, його місця і значення в загальній творчій праці людства та в обраній ним спеціальній галузі промисловості.

Дослідження доводить, що школи „фабрично-заводського учнівства” або так звані „фабзавуч”, були ознакою радянського періоду в указаній галузі. Школа фабрично-заводського учнівства була створена в адміністративному, а не законодавчому порядку, а положенням про неї було розроблене у лютому 1921 року. Ця школа, за ствердженням одного з дослідників Б. Нікольського, була дітищем професійних спілок та комсомолу. Б. Нікольський навів характеристику фабзавучу Луначарським на X З'їзді Рад: „Як школа чисто марксистська, здійснюючи лозунги Маркса про поєднання школи з виробництвом, – фабзавуч стане зразком для всієї єдиної трудової школи”; виокремив висновок і постанову десятого З'їзду Рад, де фабзавучі було названо „Єдиною масовою школою, що обслуговує залучену до виробництва молодь”; навів коментар журналу „Народное просвещение”: „Школа фабрично-заводського учнівства виникла внаслідок двох причин – через потребу промисловості у висококваліфікованій робочій сім'ї та через потребу дати освіту великій кількості робітників-підлітків, залучених до виробництва; висловив власну точку зору, що підґрунтям виникнення фабзавучів стала недовіра до старих технічних шкіл” [3, с.40].

Б.Нікольський писав, що фабзавуч має гідний характер, його головною особливістю є те, що він готує людей до практичної роботи, що ця школа є не лише підготовчою сходинкою до вищого ступеня освіти, а готує кваліфікованих робітників. Іншою, не менш суттєвою особливістю фабзавучів Б.Нікольський вважав той факт, що в їх стінах виробниче навчання передбачалося у самому процесі роботи – або в цехах підприємств, або спеціально організованих у них навчальних майстернях [3, с.40].

Аналіз історичних документів про роботу фабрично-заводських училищ дозволяє з'ясувати програму підготовки кваліфікованих робітників. Так, згідно шкільних планів занять у школах фабрично-заводського учнівства металургійної промисловості, яка очолювала організацію фабзавучів, навчання продовжувалося чотири роки або 160 тижнів (по 40 тижнів на рік). Воно включало як теоретичні, так і практичні заняття: на перші з них було відведено за всі чотири роки 2.880 годин або в середньому 18 годин на тиждень (перші 2 роки по 20, а останні 2 – по 16 годин на тиждень). Практичні заняття мали 4.640 годин за весь термін навчання і займали 24 години на тиждень протягом перших двох років і 34 години на тиждень – два останні роки. Таким чином, загальна тривалість занять – 44 години на тиждень у перші роки і 50 годин – в останні два роки. Крім того, ті, хто навчався, повинні були займатись клубними заняттями (політика) не менше 8 годин на тиждень усі 4 роки. Теоретична програма включала математику (елементарні поняття з арифметики, алгебри, геометрії), на яку відводилось 440 годин; російську мову та літературу (440 годин); 320 годин відводилось природознавству (включаючи фізику й хімію), історії, соціології, малюванню (включаючи креслення). У програму входили також: опір матеріалів, технологія металів та курс із спеціалізації (згідно вибору) – по 280 годин; механіка та машинознавство – по 240 годин; географія – 160 годин; електротехніка й промислова електрифікація, промислова гігієна та наукова організація праці й виробництва – по 80 годин і описовий курс виробництва – 40 годин [5].

Право вступу до фабзавучів мали підлітки, які працювали на тій же фабриці, де знаходилась школа. Решта підлітків (віком 14-16 років) могли вступати через Біржі праці. Прийом проводився раз на рік восени. У матеріальному забезпеченні фабзавучі вигравали порівняно з іншими школами, оскільки утримувались не дефьбюджетом, а за рахунок установ, безпосередньо зацікавлених у їхньому існуванні.

Провідний педагог, ідеолог націоналізації системи освіти в Україні Я.П.Ряпшо висунув принцип, який сутнісно передбачав: поряд із спеціальною освітою не повинно було бути „жодної паралельної загальноосвітньої словесної школи”. Він стверджував, що „моністична система освіти не повинна допускати ніякого роздвоєння, ніякого дуалізму. Із заводів і фабрик, із сільського господарства, з життя виростає нова школа” [5]. Отже, фабрично-заводські учнівства виростили як школи для

підлітків, які вже працювали у матеріальному виробництві, індустріальні профшколи – шляхом перетворення звичайних шкіл. У школах навчання поєднувалось з працею на підприємстві, в індустріальних, навпаки, продуктивну працю доводилося запроваджувати до початку навчально-виховного процесу. Це мало позитивні й негативні моменти в їхній діяльності: брак теорії у першому випадку і недостатність справжньої практики в іншому.

Скликана з ініціативи Наркомосу у червні 1921 року, у Харкові Третя Всеукраїнська нарада з питань народної освіти остаточно закріпила лінію щодо створення системи освіти і запропонувала будувати цю систему навколо галузей господарства. Тобто, профшколи мали бути індустріально-технічними, сільськогосподарськими, соціально-економічними, медичними, педагогічними, художніми. Нарада також схвалила діяльність Наркомату освіти України і визнала правильним обраний ним курс.

Другого листопада 1922 року Президія ВУЦВК затвердила „Кодекс законів про народну освіту в УРСР”, в якому всі вище викладені засади вітчизняного шкільництва набули статусу юридичної норми. Метою радянського виховання та освіти, як зазначалося в „Кодексі законів про народну освіту УРСР” було визнано „розкріпачення трудящих мас від духовного рабства, розвиток їх самосвідомості, створення нового покоління людей комуністичного суспільства із психологією колективізму, з твердою волею, суспільно необхідною кваліфікацією і з матеріалістичним світоглядом, який базується на чіткому розумінні законів розвитку природи і суспільства”. Серед завдань на перше місце висувалося таке: „Бути зняряддям диктатури пролетаріату у знищенні класового суспільства та у створенні нового, провідником принципів комунізму й ідейно організуючого впливу пролетаріату на напівпролетарські верстви трудящих мас з метою виховання покоління будівників нового, комуністичного суспільства” [1, с.47]. Освіта проголошувалася безкоштовною, загальнодоступною, обов’язковою, світською із спільним навчанням дітей обох статей та рідною мовою викладання. Вся освітня мережа підпорядковувалась державі в особі Наркомосу та його органів на місцях.

Я.П.Ряпшо з 1920 до 1928 р. займав посаду заступника наркома освіти України. Саме він здійснював не лише теоретичну розробку, а й практичне втілення українського варіанту освітньої системи. Він був співавтором або автором всіх значних документів Українського Наркомосу, оскільки за період його діяльності на цій посаді змінилися чотири наркоми. Також з 1922 по 1927 рр. Я.П.Ряпшо очолював журнал „Шлях освіти”, перетворивши цей орган Наркомосу на активного пропагандиста здобутків українського шкільництва. Брав активну участь у нарадах, з’їздах, конференціях та інших освітніх форумах, де його доповіді, присвячені проблемам ліквідації неграмотності народних мас, українізації освіти, підготовки кваліфікованих кадрів, відрізнялись глибиною аргументації й були побудовані на конкретних прикладах.

Аналіз творчих доробок цього діяча дозволяє охарактеризувати його особистість не лише як активного творця системи освіти в Україні, але як і першого історика радянської школи і педагогіки України. Найбільш відомі його праці „Робітнича освіта на Україні та її найближчі перспективи” (1925), „Реформа вищої школи на Україні в роки революції” (1925), „Народна освіта на Україні за 10 років революції” (1927), „Що дала Жовтнева революція у галузі освіти на Україні” (1928), „Проблеми професіоналізму і політехнізму в радянській шкільній системі” (1929). У першій праці, яка зберігається в архівних матеріалах особистого фонду Я.П.Ряпшо, ґрунтовно проаналізовано і визначено основні чинники, що в подальшому вплинули на розвиток освіти України радянського періоду. У другій роботі послідовно розкрито етапи перебудови української школи за 10 років після революції. Автор порівнює становлення і розвиток освітніх систем України та Росії і впевнено доводить переваги українського варіанту. Головне завдання навчально-виховних закладів Я.П.Ряпшо вбачав у тому, щоб підготувати активні покоління, здатні до підвищення культури народу. Він вважав, що слід будувати систему освіти переважно за такими показниками: до 15 років – єдина система соціального виховання, з 15 років – реміснична школа, або школа ФЗУ, тобто професійні школи, які б готували молодь до кваліфікованої праці та водночас – до навчання у вищих навчальних закладах [4]. З одного боку, ця ідея втілювала у життя соціальну справедливість щодо дитини, з іншого – виступала засобом поєднання навчання з продуктивною працею учнів і залучала їх до реальних виробничих процесів. Багато документів того періоду були проникнуті духом революційної романтики, являли собою еkleктичну єдність ідеалів „трудова школа” та „вільного виховання” і не завжди враховували реалії часу. Не випадково було визнано найбільш відповідною ідеалам суспільства модель „школи праці”, яка була дуже популярною на заході і визнавалася багатьма вітчизняними теоретиками і практиками ще наприкінці ХІХ – початку ХХ ст. (ідеї Дж.Дьюї, І.Кілпатрика).

Слід зауважити, що революційна перебудова вимагала від керівників освіти нових підходів, нових рішень. Цим і пояснюється деяка категоричність суджень Я.П.Ряпшо. Так, наприклад, поняття про школу, як основну ланку навчально-виховного процесу, було замінено ідеєю соціального виховання в дитячих будинках. Безумовно, значним досягненням керівництва Наркомату УРСР у перші роки Радянської влади, і зокрема Я.П.Ряпшо, було те, що в дуже обмежені строки в умовах розрухи було

створено концепцію школи і нову систему народної освіти. Це був новий безпрецедентний шлях в історії побудови освітньої системи.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку... Отже, ідеї Я.П.Ряппо про професійну освіту та співвідношення загальної і професійної освіти відповідали вимогам того часу про поєднання навчання з виробничою працею. Але реалізація цих ідей у шкільній практиці 20-х років ХХ століття була пов'язана з певними, підчас нездоланими труднощами. Відсутність необхідного обладнання, кваліфікованих кадрів та досвіду негативно відбивалися на підготовці молоді і до праці, і до подальшого навчання. В зв'язку з цим система освіти України і сама концепція піддавалась критиці. Учений розробив і обґрунтував складові системи освіти, практично впроваджував ці розробки, а також першим систематизував історичний процес становлення українського шкільництва 20-х років ХХ століття.

Подальшої розробки потребують питання компаративного аналізу організації професійної освіти в Україні та провідних країнах світу, внеску Я.П.Ряппо в розвиток порівняльної педагогіки.

Список використаних джерел та літератури:

1. Ряппо Я. П. Реформирование высшей школы на Украине в годы революции (1920-1924) / Я. П. Ряппо / : Сб. статей и докладов. – Х. : Госиздат, 1925. – 153 с.
2. Позінкевич Р. О. Освіта в системі культури / О. Р. Позінкевич. – Луцьк : Вежа, 2000. – 348 с.
3. Розвиток народної освіти і педагогічної науки в Українській РСР 1917-1957. – К. : Радянська школа, 1957. – 448 с.
4. Ряппо Я. П. Народна освіта на Україні за десять років революції / Я. П. Ряппо. – Х., 1927. – 121 с.
5. Про роботу навчальних закладів і про керівництво вищою школою // Постанова РНК СРСР і ЦКВП (б) – К., 1926. – 36 с.

**Аннотація
А.И.Игнатъева**

Социальная направленность национальной системы образования в Украине в 20-е годы XX века

В статье проанализирован вклад Я.П.Ряппо в разработку вопросов профессиональной школы в Украине в 1920-е годы. Указано, что педагог настаивал на узкой профессионализации образования. Овладение техникой, технический прогресс считал условием развития социализма. Социальная направленность профессиональных школ предусматривала реализацию принципа связи обучения с производством.

Ключевые слова: профессиональные школы, фабзавуч, Ряппо, социалистическое воспитание.

**Summary
A.I. Ignatyeva**

Social Orientation of National Educational System in Ukraine in 20s of XX Century

In the article there was analyzed Ya. P. Ryappo's contribution to the professional school problems working out in Ukraine in 1920s. It was also stated that a teacher insisted on narrow professionalization of education. Ya. P. Ryappo considered mastering equipment and technical progress as a condition for the development of socialism development. Social orientation of professional schools provides for implementing the connection principle between education and manufacture.

Key words: professional schools, factory-training school, Ryappo, social education.

Дата надходження статті:

„27” грудня 2010 р.

УДК 398.8:78.03(091)(477.43/44)(045)

Н.С.ІЛІНЦЬКА,

кандидат педагогічних наук
(м.Хмельницький)

Культурно-мистецькі традиції Поділля як формотворчий музичний чинник

У статті розглядаються історичні аспекти культурно-мистецьких традицій Поділля, які спрямовували формування і розвиток культурно-просвітницьких об'єднань, товариств, спілок. Розвитку музичної культури сприяв широкий спектр театральних колективів, створення музичних шкіл, організація симфонічного оркестру та хорової капели.

Ключові слова: національна культура, мистецькі традиції, Поділля, музична освіта, просвіта.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Становлення незалежної української держави неможливе без пробудження національної свідомості народу, насамперед молоді. У зв'язку з цим однією з найважливіших проблем сьогодення є відродження національної самобутності музичного мистецтва, покликаною формувати високий інтелект нації. На сучасному етапі розвитку українська культура характеризується поглибленням уваги до відродження маловідомих сторінок національного мистецтва окремих міст і сіл. Сьогодні іде пошук не лише шляхів оновлення та популяризації музичного мистецтва, а й принципово нових перспектив і можливостей національної культури.